

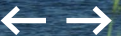

dr. ir. T. Terpstra, ir. V. Bax, dr. J.M. Buijs, dr. W. van de Lageweg

BELEVING VAN HET LANDSCHAP ROND ZEEDIJKEN IN ZEELAND

Een studie naar de maatschappelijke
beleving van en gedachten over de
herinrichting van de Hertogin Hedwigepolder,
Perkpolder en Het Rammegors.

INHOUD

Samenvatting	4
1 Achtergrond: motivatie & hoofdvraag	5
2 Onderzoeksaanpak	9
3 Attituden en percepties bij herinrichting	12
4 Waardering van ecosysteemdiensten	17
5 De rol van emoties	20
6 Conclusies en vervolg	23
Referenties	26
Verantwoording	26
Colofon	27

SAMENVATTING

In Zeeland worden regelmatig herinrichtingsprojecten uitgevoerd in de omgeving van dijken. Hiervoor kunnen verschillende aanleidingen zijn, zoals benodigde dijkversterking, natuurherstel en gebiedsontwikkeling ten behoeve van woningbouw, economie en recreatie. Vaak gaat het om een combinatie. In deze studie is onderzocht hoe inwoners van Zeeland de gebieden rondom zeedijken beleven en aankijken tegen de landschappelijke herinrichting van een drietal casuslocaties, te weten de Hedwigepolder, Perkpolder, en Het Rammegors. Voor ieder van deze drie gebieden zijn in de omgeving tussen de 90 en 100 volledig ingevulde vragenlijsten afgenomen. De vragenlijst voor de Hedwigepolder is bovendien door ruim 800 inwoners verspreid over Zeeland ingevuld. De resultaten zijn representatief voor demografische achtergrondkenmerken zoals leeftijd en geslacht.

Zeeuwen voelen zich over het algemeen sterk verbonden met het landschap rond de zeedijken in de eigen omgeving, maar niet specifiek met de omgeving van de Hedwigepolder. Toch is ongeveer de helft van de Zeeuwen het oneens met de herinrichting van de Hedwigepolder. Het draagvlak voor herinrichting van Het Rammegors is lager en voor Perkpolder hoger dan voor de Hedwigepolder. Respondenten ervaren vooral negatieve emoties zoals teleurstelling, machteloosheid en bezorgdheid. Bij Perkpolder en Het Rammegors worden ook positieve emoties gerapporteerd, met name tevredenheid en in mindere mate geluk en blijdschap. Ongeveer één op de vijf Zeeuwen ervaart een sterke

sociale norm in de eigen omgeving, waarbij een afwijkende mening over de herinrichting van de Hedwigepolder als gevoelig wordt ervaren. In de directe omgeving van de drie gebieden ervaart ongeveer één op de drie inwoners een sterke sociale norm. Een meerderheid van de Zeeuwen heeft weinig vertrouwen in de besluitvorming door overheden (Rijk, provincie, waterschap) over toekomstige herinrichtingsprojecten van land-waterovergangen.

De top 5 ecosysteemdiensten (maatschappelijke baten die kunnen worden ontleend aan ecosystemen) die door bewoners het belangrijkste worden gevonden bij de herinrichting van land-waterovergangen zijn een aantrekkelijk landschap, een gezonde bodem, het voorkomen van dijkdoorbraken, de biodiversiteit, en de voedselproductie. Inwoners rond Perkpolder vinden bovendien de mogelijkheden voor recreatie en toerisme belangrijk. Van de drie gebieden wordt de herinrichting van Perkpolder het positiefst beoordeeld. De Hedwigepolder en Het Rammegors worden op vrijwel alle ecosysteemdiensten beter beoordeeld in de oude situatie, dus voor de herinrichting.

De Zeeland-brede vragenlijst over de Hedwigepolder zal worden herhaald na verwijdering van de dijk en eind 2023. Met de herhaalde vragenlijsten van voor, tijdens en na de herinrichting van de Hedwigepolder beogen we inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het draagvlak en handvatten te vinden voor publiekscommunicatie gericht op herstel van vertrouwen.

1 ACHTERGROND

1 ACHTERGROND: MOTIVATIE & HOOFDVRAAG

In Zeeland worden op diverse land-waterovergangen herinrichtingsprojecten uitgevoerd. Zeedijken worden landinwaarts verplaatst en/of doorlaatbaar gemaakt waardoor (voorheen) binnendijkse gebieden onder invloed worden gebracht van het getij. Vaak wordt hiervoor de term ‘ontpolderen’ gebruikt. Deze term legt de nadruk op het ‘verlies’ van de bestaande polder, maar heeft geen aandacht voor de kwaliteiten van het heringerichte gebied zoals natuur en recreatiemogelijkheden. In dit memo en in ons onderzoek kiezen we daarom voor de neutralere term ‘herinrichting’.

In de media is veel aandacht voor deze herinrichtingsprojecten en de weerstand hiertegen wordt vaak belicht. Maar niet eerder is objectief onderzocht hoe inwoners van Zeeland aankijken tegen deze herinrichtingsprojecten en welke onderliggende processen het maatschappelijk draagvlak positief dan wel negatief beïnvloeden. Inzicht in deze processen is van belang om voor- en tegenstanders beter te begrijpen en op zoek te gaan naar een gezamenlijk perspectief op een toekomstbestendige inrichting van de gebieden rond de primaire waterkeringen in de Zuidwestelijke Delta.

In dit memo verkennen we hoe inwoners van Zeeland de gebieden rondom de zeedijken beleven, hoe wordt aangekeken tegen kust-landschappelijke herinrichting, en welke factoren hieraan ten grondslag liggen. We richten ons daarbij op een drietal casuslocaties, te weten de Hedwigepolder, Perkpolder en Het Rammegors. De herinrichting van Perkpolder en Het Rammegors heeft in respectievelijk 2015 en 2014 plaatsgevonden. De herinrichting van de Hedwigepolder was ten tijde van dit onderzoek in uitvoering. De geografische ligging van de drie gebieden wordt weergegeven in figuur 1.

Figuur 1 De ligging van de Hedwigepolder, Perkpolder en Het Rammegors in de Zuidwestelijke Delta.

Detailfoto's: E. Paree

RUIMTELIJKE KWALITEIT ALS THEORETISCHE LENS

Voor een duurzaam gebruik van deltagebieden is het van belang een balans te vinden tussen menselijke activiteiten en ecologische draagkracht. De ruimtelijke en economische ontwikkelingen in de Zuidwestelijke Delta hebben ertoe geleid dat de deltanatuur steeds verder onder druk is komen te staan. Omdat de grote wateren in de Zuidwestelijke Delta beschermd zijn in het kader van Natura 2000, dient verlies van natuur door menselijke ingrepen gecompenseerd te worden. En hoewel natuur en biodiversiteit over het algemeen positief worden gewaardeerd, is er vaak ook weerstand tegen natuurherstel- en compensatieprojecten wanneer daarvoor binnendijks andere gebruiksfuncties moeten wijken. Meestal betreft het binnendijkse polders die in bezit zijn van agrarische bedrijven ten behoeve van de landbouw.

Verschillende argumenten spelen een rol in de discussie over herinrichting. Om deze argumenten te structureren maken we gebruik van het begrip 'ruimtelijke kwaliteit' waaraan betekenis gegeven kan worden met drie waarden (van der Molen, 2011):

- **hoge gebruikswaarde:** veilig gebruik voor verschillende functies, functies versterken elkaar zo mogelijk (hinderen elkaar niet) en zijn toegankelijk voor alle bevolkingslagen en -groepen;
- **hoge belevingswaarde:** versterking cultureel besef en diversiteit, menselijke maat, aanwezigheid van karakteristieke kenmerken (identiteit) en afleesbaarheid van (cultuur-)historie en schoonheid;
- **hoge toekomstwaarde:** duurzaam, biodivers, robuust, aanpasbaar en flexibel in de tijd, zowel wat betreft geschiktheid voor nieuwe gebruiksvormen als ontvankelijkheid voor nieuwe culturele en economische betekenissen.

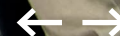
Alle drie de waarden spelen een rol in de huidige discussie over herinrichting van polders in Zeeland. Deze discussie kan gezien worden als een belangenconflict tussen gebruikswaarden die in hun huidige vorm grotendeels onverenigbaar zijn. Economische gebruiksfuncties – zoals landbouw, scheepvaart en industrie –, waterveiligheid en natuur concurreren met elkaar om de beschikbare ruimte. Buiten deze gebruiksfuncties spelen zorgen over milieuverontreiniging in de Westerschelde. Er zijn zorgen over PFAS-verontreiniging door de 3M-fabriek bij Antwerpen en de gevolgen daarvan voor de Westerschelde en de Hedwigepolder na verwijdering van de dijk. Bij Perkpolder speelt de discussie over verontreinigde grond die in het nieuwe dijklichaam is gebruikt. Deze zorgen hebben naar verwachting een negatief effect op het maatschappelijk draagvlak voor herinrichting van gebieden rond primaire waterkeringen.

2

ONDERZOEKSAANPAK

2 ONDERZOEKSAANPAK

Op basis van een literatuurstudie is een vragenlijst ontwikkeld die op identieke wijze is toegepast voor de Hedwigepolder, Perkpolder en Het Rammegors. De vragenlijst bestaat uit vragen over het gebruik en de beleving van de gebieden rondom de zeedijken in Zeeland en de beleving van de herinrichting van één van de drie bovengenoemde casusgebieden.

Er is gebruik gemaakt van een combinatie van gesloten vragen, stellingen en open vragen. Gesloten vragen en stellingen zijn gebruikt om verschillende psychologische concepten te meten, zoals de attitude ten aanzien van de herinrichting (het draagvlak) of het gevoel van verbondenheid met het gebied. Deze gesloten vragen en stellingen zijn aangeboden op 5-puntschalen met een neutraal middelpunt, bijvoorbeeld *zeer mee oneens* (1), *tamelijk mee oneens* (2), *neutraal* (3), *tamelijk mee eens* (4), *zeer mee eens* (5). Uit statistische analyses blijkt dat de validiteit en betrouwbaarheid van de gemeten psychologische concepten hoog is.

DATAVERZAMELING

De vragenlijsten zijn tussen november 2021 en januari 2022 uitgezet in de woonkernen in de omgeving van de Hedwigepolder (Hulst), Perkpolder (Kloosterzande) en Het Rammegors (Sint Philipsland). HZ-studenten van de masteropleiding River Delta Development hebben per gebied/woonkern tussen de 90 en 100 volledig ingevulde vragenlijsten verzameld. Aanvullend is de vragenlijst voor de Hedwigepolder door onderzoeksbureau KANTAR uitgezet in een online panel, dat een representatieve afspiegeling vormt van de Zeeuwse bevolking. De vragenlijst is door 816 inwoners verspreid over Zeeland ingevuld.

Tabel 1 geeft een overzicht van de demografische achtergrond van de respondenten (geslacht en leeftijd). De steekproeven bevatten over het algemeen kleine afwijkingen ten opzichte van populatiekenmerken van Zeeland. De resultaten in de navolgende hoofdstukken zijn hiervoor statistisch gecorrigeerd.

Tabel 1 Demografische kenmerken per steekproef en voor Zeeland volgens CBS-gegevens.

Casus Respondenten	Hedwigepolder Zeeland	Hedwigepolder Hulst	Perkpolder Kloosterzande	Het Rammegors Sint Philipsland	CBS 2021 Zeeland
N [aantal]	816	102	103	98	n.v.t.
Dataverzameling	KANTAR, online panel	HZ studenten in het MRDD Living Lab Coastal Landscape Transitions; pen-en-papier			
Geslacht (%)					
Man	49,6	55,8	51,9	55,7	50,3
Vrouw	50,4	44,2	48,1	44,3	49,7
Leeftijd (%)					
< 20 jr	3	2	2	3	7
20 - 29 jr	13	7	13	16	12
30 - 39 jr	13	10	9	17	13
40 - 49 jr	16	9	10	15	14
50 - 59 jr	16	19	20	17	18
60 - 69 jr	21	20	24	17	16
> 70 jr	18	34	21	15	20
Totaal	100	100	100	100	100

3

ATTITUDEN EN PERCEPTIES

3 ATTITUDEN EN PERCEPTIES BIJ HERINRICHTING

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het draagvlak voor de herinrichting van de Hedwigepolder, Perkpolder en Het Rammegors en op de factoren die het draagvlak beïnvloeden. Figuur 2 geeft per steekproef een overzicht van de resultaten van de uitgevoerde vragenlijsten. In het linker paneel wordt voor de gemeten concepten de gemiddelde score per steekproef weergegeven. Het rechter paneel geeft inzicht in de mate waarin het draagvlak voor herinrichting correleert met andere sociaalpsychologische concepten.

DRAAGVLAK VOOR HET BESLUIT TOT HERINRICHTING

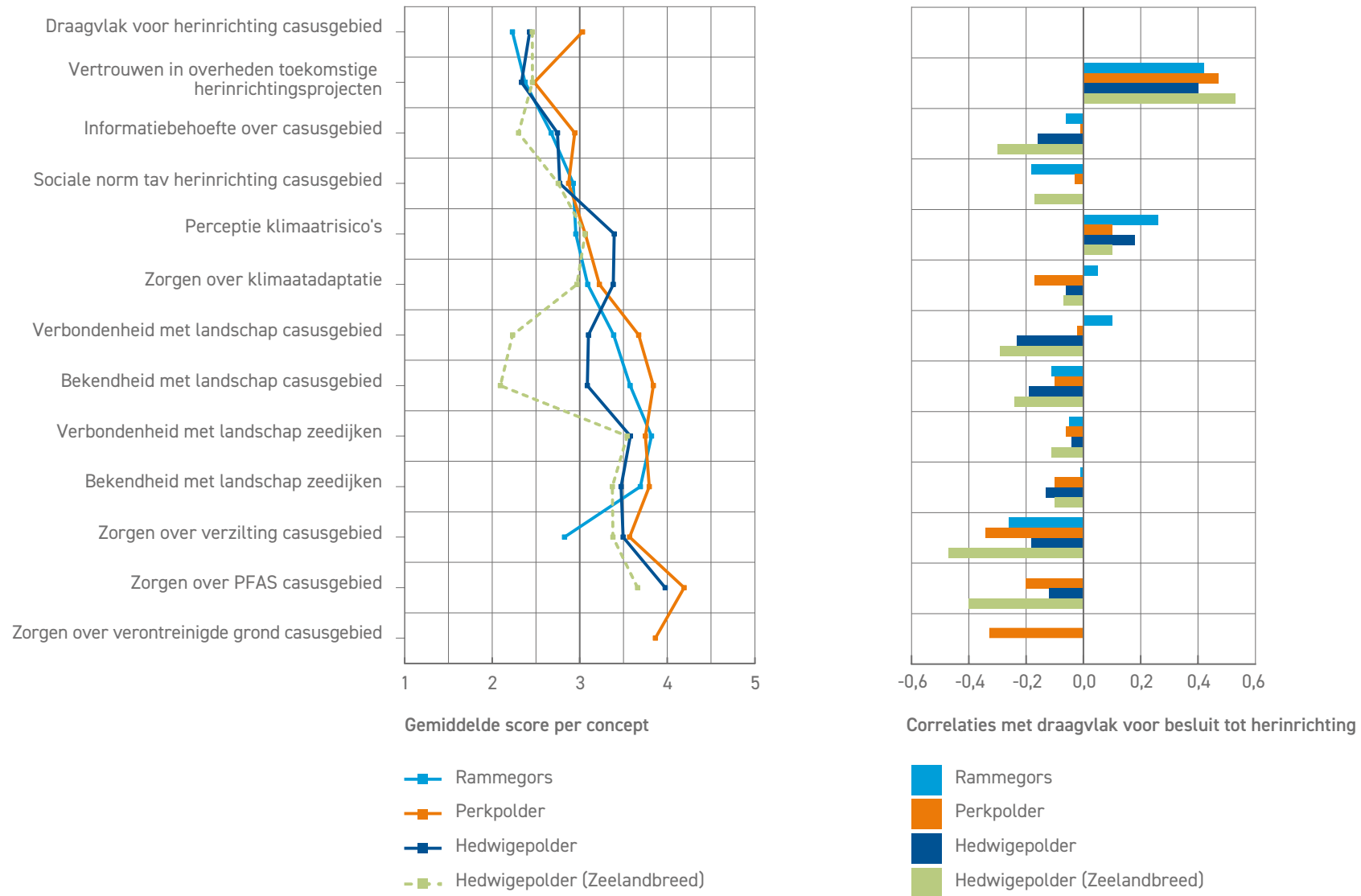
Uit de resultaten blijkt dat ongeveer de helft (48%) van de Zeeuwen het oneens is met de herinrichting van de Hedwigepolder. Ruim een derde (37%) heeft geen duidelijke mening en een minderheid (15%) is voorstander van de herinrichting. Lokaal (in Hulst) heeft een minderheid geen duidelijke mening (16%) en is zowel het aantal tegenstanders (57%) als voorstanders (27%) groter. Een voor de hand liggende verklaring die ondersteund wordt door de onderzoeksgegevens is dat bewoners in de omgeving van de Hedwigepolder zich sterker verbonden voelen met het gebied en het nieuws over de herinrichting nauwgezet volgen (zie de volgende paragraaf).

Het draagvlak voor herinrichting van Het Rammegors is lager en voor Perkpolder hoger dan voor de Hedwigepolder. Het lagere draagvlak voor Het Rammegors is opvallend omdat uit de literatuur blijkt (zie bijvoorbeeld Myatt et al., 2003) dat het draagvlak zich na herinrichting meestal positief ontwikkelt. Het relatief hoge draagvlak voor Perkpolder is eveneens opvallend omdat er regelmatig aandacht is in de media voor de verontreinigde grond in het dijklichaam.

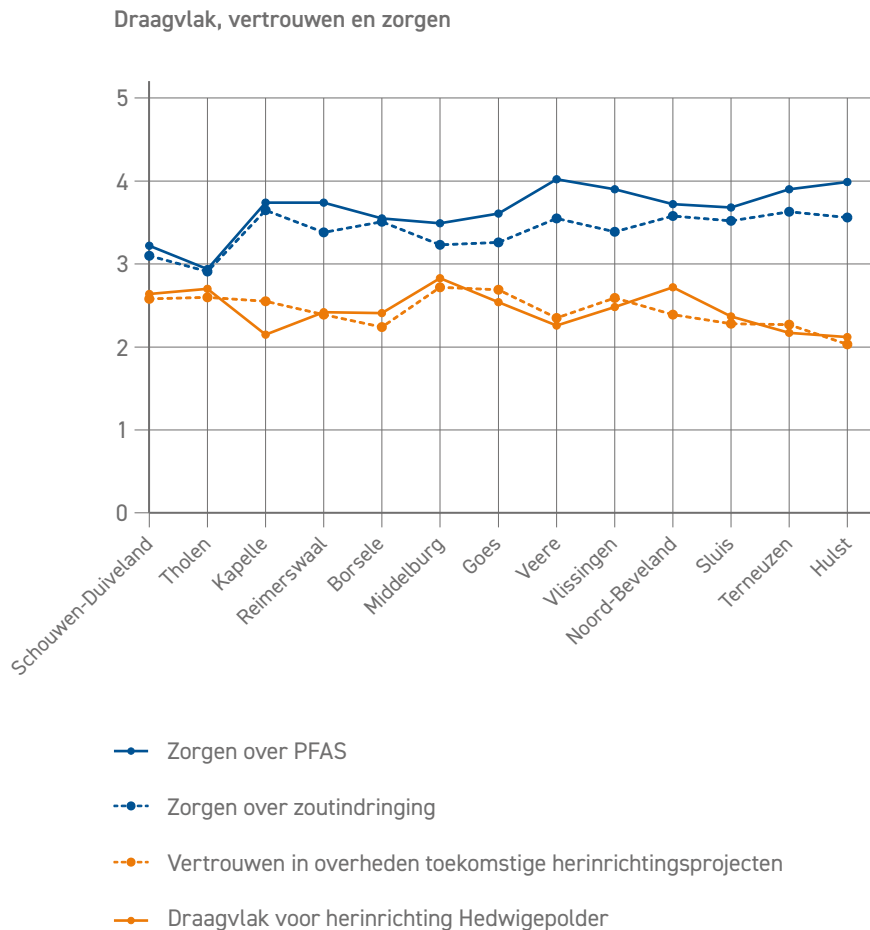

Figuur 2 Gemiddelde scores per concept (links) en correlaties met het draagvlak voor het besluit tot herinrichting (rechts).

Figuur 3 Gemiddelde scores per gemeente in Zeeland voor de onderling gecorreleerde concepten draagvlak voor herinrichting, vertrouwen in overheden, en zorgen over PFAS en zoutindringing.

VERTROUWEN IN OVERHEDEN EN ZORGEN OVER ZOUTINDRINGING, PFAS EN VERONTREINIGDE GROND

Figuur 2 en figuur 3 laten zien dat er gemiddeld tamelijk weinig vertrouwen is in de besluitvorming door overheden (Rijk, provincie, waterschap) over toekomstige herinrichtingsprojecten langs land-waterovergangen (59% van de Zeeuwen geeft aan weinig vertrouwen te hebben, 23% is neutraal). Ervaringen met de herinrichting van de Hedwigepolder, Perkpolder en Het Rammegors spelen hierin een rol. Hoe lager het draagvlak voor deze herinrichtingsprojecten, hoe lager het vertrouwen in toekomstige besluitvorming. Daarnaast spelen zorgen onder bewoners over zoutindringing en milieuverontreinigingen in de Hedwigepolder (PFAS) en Perkpolder (PFAS, verontreinigde grond) een rol. Hoe groter de zorgen, hoe lager het draagvlak voor herinrichting.

PLAATSVERBONDENHEID, INFORMATIEBEHOEFTE EN SOCIALE NORMEN

Een belangrijk concept in de omgevingspsychologie is 'place attachment' (Lewicka, 2011). Plaatsverbondenheid gaat over de verbondenheid die mensen ervaren met hun omgeving. In ons onderzoek zijn we geïnteresseerd in de plaatsverbondenheid met het landschap rond de zeedijken in hun eigen omgeving en de verbondenheid die inwoners ervaren met de drie casusgebieden.

Zeeuwen voelen zich over het algemeen tamelijk sterk verbonden met het landschap rond de zeedijken in hun eigen omgeving. Daarentegen voelen zij zich over het algemeen niet sterk verbonden met de omgeving van de Hedwigepolder (zie figuur 2). Het gevoel van verbondenheid met

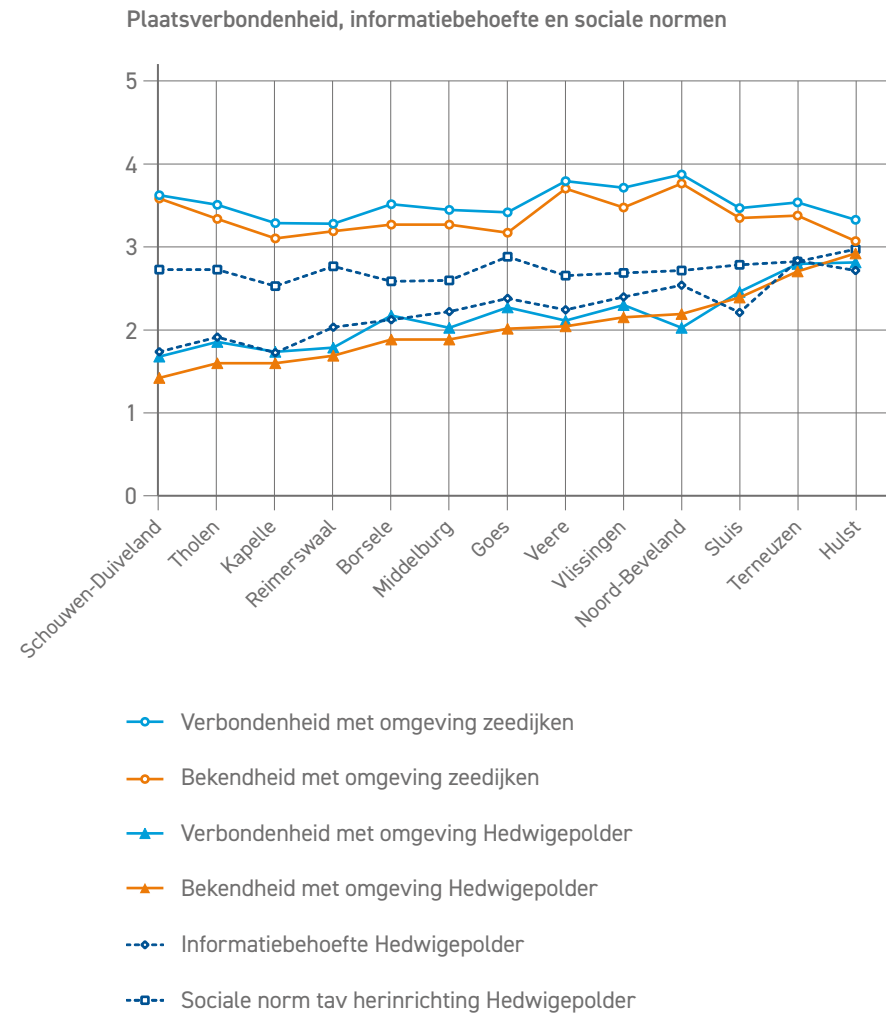

de Hedwigepolder varieert per gemeente. In Zeeuws-Vlaanderen, en met name in Hulst, is het gevoel van verbondenheid relatief het grootst (zie figuur 4), maar lager dan het gevoel van verbondenheid dat inwoners van Kloosterzande en Sint Philipsland ervaren met respectievelijk Perkpolder en Het Rammegors (zie figuur 2). Naarmate inwoners een sterkere plaatsverbondenheid met de Hedwigepolder ervaren en een sterkere behoefte hebben om nieuwsberichten te volgen, is het draagvlak voor de herinrichting lager.

Tot slot spelen sociale normen een rol. Ongeveer één op de vijf Zeeuwen ervaart een sterke sociale norm in de eigen omgeving, waarbij een afwijkende mening over de herinrichting van de Hedwigepolder als gevoelig wordt ervaren. Lokaal, in Hulst (Hedwigepolder), Kloosterzande (Perkpolder) en Sint Philipsland (Het Rammegors), ervaart ongeveer één op de drie inwoners een sterke sociale norm. Inwoners die een sterkere sociale norm ervaren voelen zich vaak meer verbonden met het gebied en verdiepen zich meer in de berichtgeving over en achtergronden van het herinrichtingsgebied.

Figuur 4 Gemiddelde scores per gemeente in Zeeland voor de onderling gecorreleerde concepten verbondenheid en bekendheid met het landschap en de bewoners, en sociale normen en informatiebehoefte.

4

WAARDERING VAN ECOSYSTEEMDIENSTEN

4 WAARDERING VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

De maatschappelijke baten die kunnen worden ontleend aan ecosystemen worden aangeduid met de verzamelnaam 'ecosysteemdiensten'.

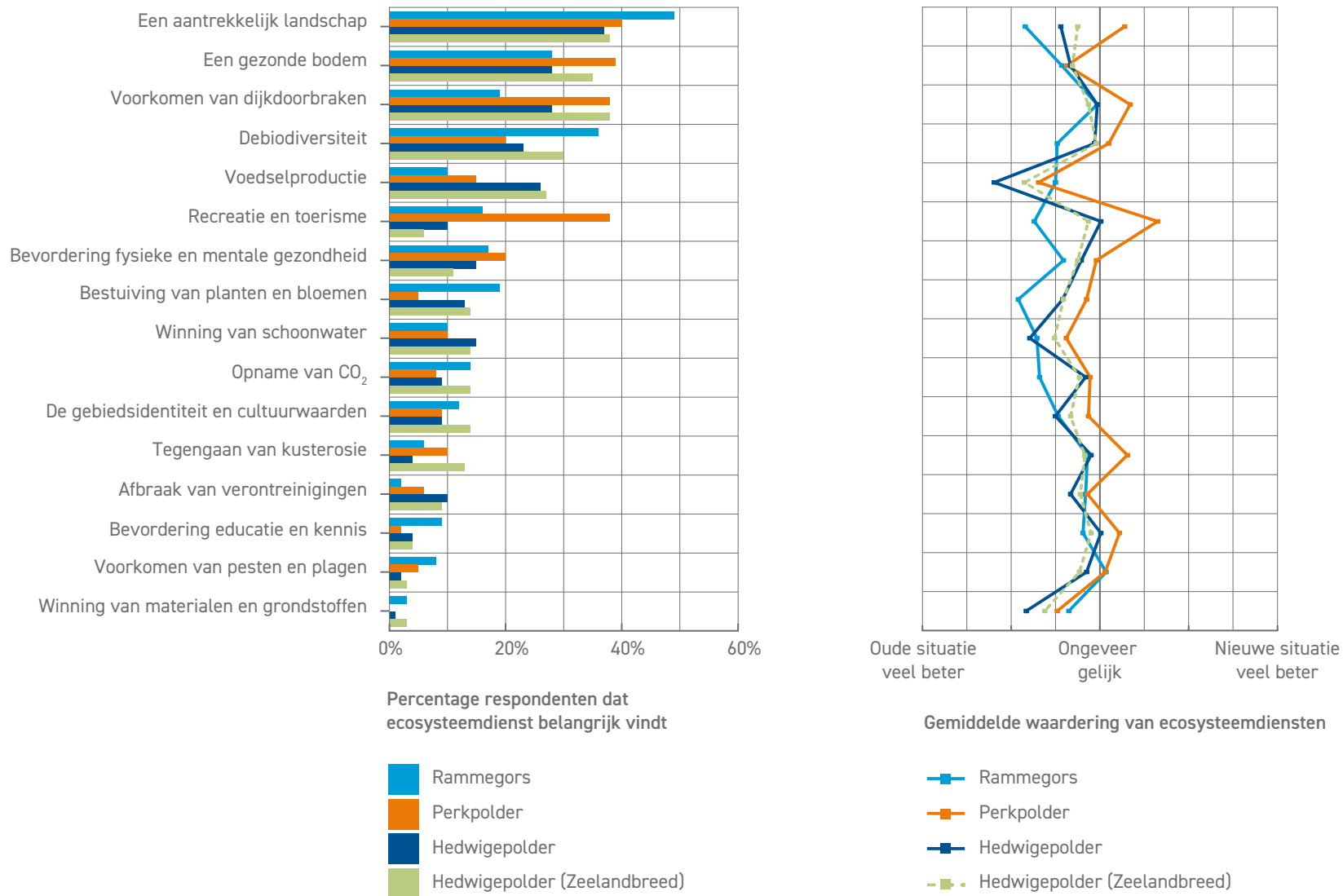
Het is gebruikelijk om ecosysteemdiensten onder te verdelen in **producerende diensten**, zoals de productie van voedsel en grondstoffen, **regulerende diensten**, zoals de bestuiving van landbouwgewassen door insecten en **culturele diensten**, zoals het bieden van ruimte voor toerisme en recreatieve activiteiten.

De ecosysteemdiensten die door bewoners het belangrijkste worden gevonden (zie figuur 5) zijn een aantrekkelijk landschap (41% van de respondenten), een gezonde bodem (33%), het voorkomen van dijkdoorbraken (31%), de biodiversiteit (27%), de voedselproductie (20%), recreatie en toerisme (18%) en de bevordering van fysieke en mentale gezondheid (16%). Voor deze ecosysteemdiensten geldt dat ze in minstens één van de vier steekproeven door minimaal 20% van de respondenten als belangrijk werden aangemerkt.

Figuur 5 geeft aan de rechterzijde per steekproef aan in hoeverre de beschikbaarheid van ecosysteemdiensten als beter is beoordeeld in de oude situatie (voor herinrichting) of in de nieuwe situatie (na herinrichting). De herinrichting van Perkpolder wordt het positiefst beoordeeld op een lijst van 16 ecosysteemdiensten. Op ongeveer de helft van de ecosysteemdiensten scoort Perkpolder volgens het gemiddelde oordeel van bewoners beter in de nieuwe situatie, dus na de herinrichting. De Hedwigepolder en Het Rammegors worden gemiddeld beter beoordeeld in de oude situatie, dus voor de herinrichting.

Figuur 5 De waardering van ecosysteemdiensten. Links: Overzicht van de ecosysteemdiensten die als belangrijk zijn beoordeeld door de respondenten. Rechts: Beoordeling van de beschikbaarheid van ecosysteemdiensten in de oude situatie (voor herinrichting) en nieuwe situatie (na herinrichting), weergegeven als populatiegemiddelde per steekproef.

5

DE ROL VAN EMOTIES

5 DE ROL VAN EMOTIES

In onze vragenlijsten legden we respondenten 13 emoties voor en vroegen hen: *‘Wanneer u denkt aan het landschap in de omgeving van de Hedwigepolder en de gemeenschap in dit gebied, zijn er dan bepaalde emoties of gevoelens die de herinrichting bij u oproept?’*

Voor Het Rammegors en Perkpolder was deze vraag identiek. Respondenten konden maximaal drie emoties aanvinken. We wilden hiermee inzicht krijgen in twee aspecten, namelijk 1) welke emoties komen het vaakst voor? en 2) in welke mate houden positieve en negatieve emoties verband met de andere concepten? Figuur 6 geeft een overzicht van de resultaten.

De meest voorkomende emoties (bij meer dan 20% van de respondenten) zijn teleurstelling (31%), machteloosheid (30%), bezorgdheid (26%), tevredenheid (23%), frustratie (21%) en boosheid (20%). Met uitzondering van tevredenheid gaat het dus vooral om negatieve emoties. Maar er zijn duidelijke verschillen tussen de vier steekproeven die de moeite waard zijn om te benoemen:

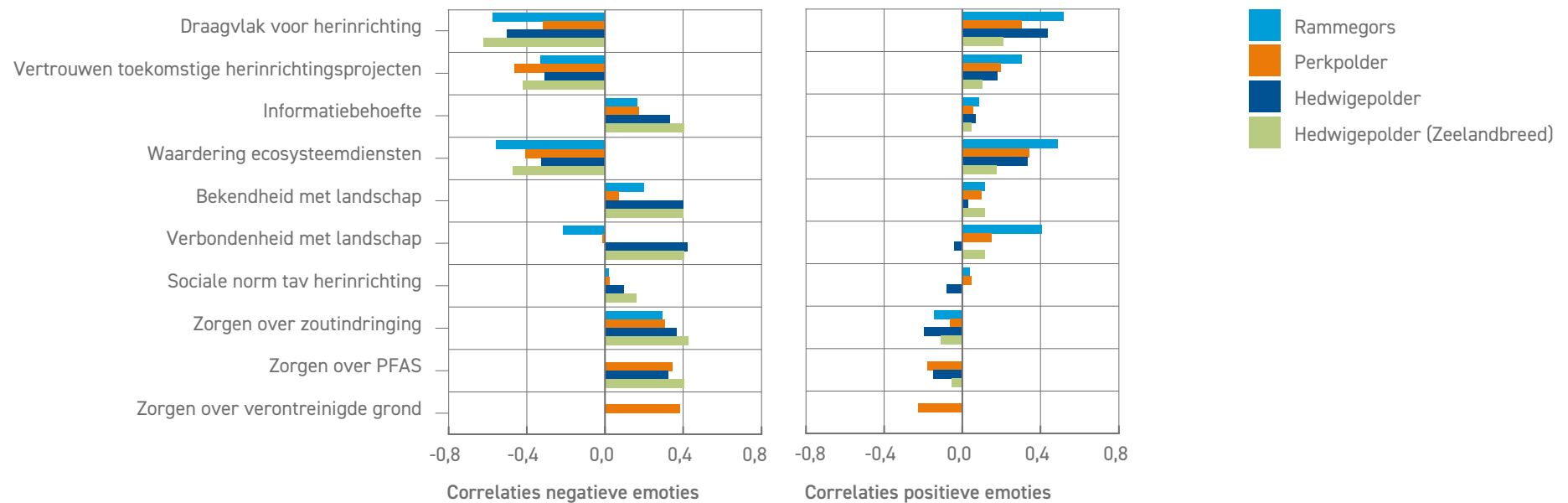
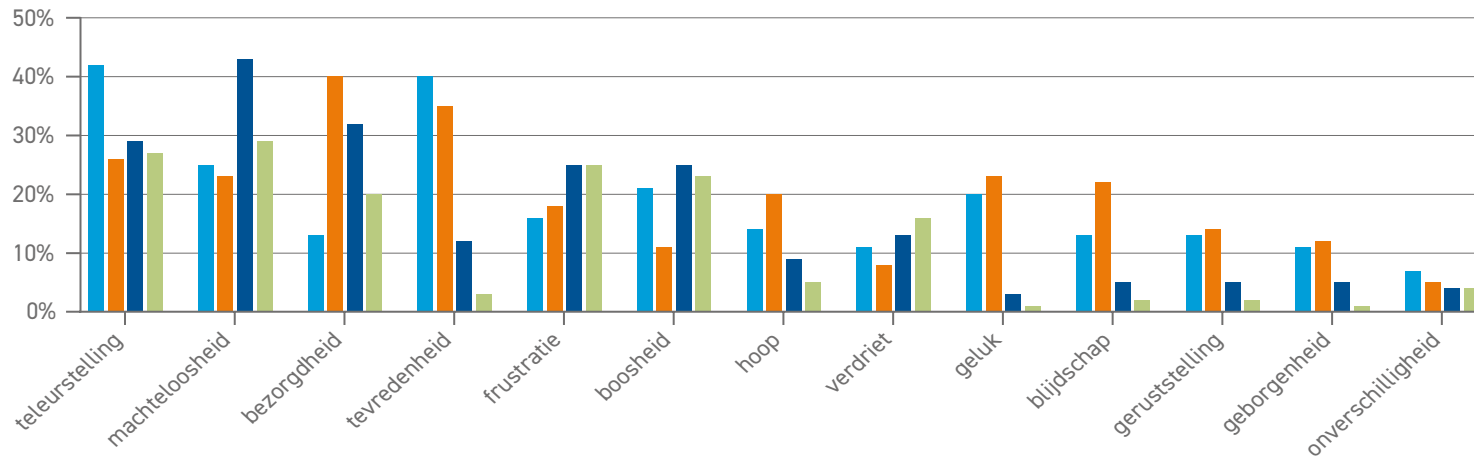
- de Hedwigepolder roept nauwelijks positieve emoties op; Het Rammegors en Perkpolder roepen wel positieve emoties op zoals tevredenheid, geluk, blijdschap en hoop;
- de Hedwigepolder roept bij inwoners van Hulst gevoelens van machteloosheid op, terwijl deze emotie in de Zeeland-brede steekproef duidelijk minder vaak voorkomt;
- bezorgdheid speelt met name bij inwoners van Hulst en Kloosterzande in relatie tot respectievelijk de Hedwigepolder en Perkpolder (mogelijk vanwege PFAS en vervuilde grond);
- het Rammegors roept bij inwoners van Sint Philipsland zowel gevoelens van teleurstelling als tevredenheid op.

Tot slot correleren zowel negatieve als positieve emoties sterk met het draagvlak voor herinrichting, met vertrouwen in besluitvorming door overheden over toekomstige herinrichtingsprojecten, en met de waardering van ecosysteemdiensten (aantrekkelijkheid landschap, gezonde bodem, voorkomen dijkdoorbraken, etc.). Negatieve emoties hangen samen met een lager draagvlak, minder vertrouwen en een lagere waardering van ecosysteemdiensten. Bij positieve emoties is dit omgekeerd. Zoals verwacht hangen sterkere negatieve emoties ook samen met meer zorgen over zoutindringing, PFAS, en vervuilde grond en met een grotere informatiebehoefte (behoefte om nieuwsberichten te volgen).

Figuur 6 Emoties die worden geassocieerd met Het Rammegors, Perkpolder en de Hedwigepolder (boven) en correlaties tussen emoties en andere concepten (onder).

Deel van respondenten met bepaalde emoties

6

CONCLUSIES EN VERVOLG

6 CONCLUSIES EN VERVOLG

Zeeuwen voelen zich over het algemeen sterker verbonden met hun eigen omgeving dan met de Hedwigepolder. In Zeeuws-Vlaanderen is het gevoel van verbondenheid met de Hedwigepolder groter dan elders in Zeeland, maar lager dan het gevoel van verbondenheid dat inwoners van Kloosterzande en Sint Philipsland ervaren met respectievelijk Perkpolder en Het Rammegors. Toch is ongeveer de helft van de Zeeuwen het oneens met de herinrichting van de Hedwigepolder. Lokaal (in Hulst) is het percentage tegenstanders iets groter dan Zeeland-breed, maar lokaal zijn er ook iets meer voorstanders. Het draagvlak voor herinrichting van Het Rammegors (in Sint Philipsland) is lager en voor Perkpolder (in Kloosterzande) hoger dan voor de Hedwigepolder (in Hulst).

Herinrichting van de drie gebieden gaat gepaard met negatieve emoties zoals gevoelens van teleurstelling, machteloosheid en bezorgdheid. Bij Perkpolder en Rammegors worden echter ook positieve emoties gerapporteerd, met name tevredenheid en in mindere mate geluk en blijdschap.

Door de emotionele lading wordt ook een zekere gevoeligheid ervaren in het hebben van een mening over de herinrichting. Ongeveer één op de vijf Zeeuwen ervaart een sterke sociale norm in de eigen omgeving, waarbij een afwijkende mening over de herinrichting van de Hedwigepolder als gevoelig wordt ervaren.

Lokaal, in Hulst (Hedwigepolder), Kloosterzande (Perkpolder) en Sint Philipsland (Het Rammegors) ervaart ongeveer één op de drie inwoners een sterke sociale norm. Bewoners maken zich bovendien zorgen over zoutindringing en over milieuverontreinigingen in de Hedwigepolder (PFAS) en Perkpolder (PFAS, verontreinigde grond in het dijklichaam).

De top 5 ecosysteemdiensten die door bewoners het belangrijkste worden gevonden bij de herinrichting van land-waterovergangen zijn een aantrekkelijk landschap, een gezonde bodem, het voorkomen van dijkdoorbraken, de biodiversiteit, en de voedselproductie. In aanvulling daarop worden door inwoners van Kloosterzande de mogelijkheden voor recreatie en toerisme belangrijk gevonden. Van de drie casusgebieden wordt de herinrichting van Perkpolder het positiefst beoordeeld op een lijst van 16 ecosysteemdiensten. De Hedwigepolder en Het Rammegors worden op vrijwel alle ecosysteemdiensten beter beoordeeld in de oude situatie, dus voor de herinrichting.

Uit bovenstaande blijkt dat veel bewoners negatieve associaties hebben en zich zorgen maken over de effecten van herinrichting. Het verrast daarom niet dat een groot deel van de Zeeuwen (ongeveer 60%) weinig vertrouwen heeft in de besluitvorming door overheden (Rijk, provincie, waterschap) over toekomstige herinrichtingsprojecten op land-waterovergangen.

De Zeeland-brede vragenlijst zal na verwijdering van de dijk van de Hedwigepolder en in het najaar van 2023 worden herhaald. Hiermee wordt beoogd inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het draagvlak voor, tijdens en na de herinrichting van de Hedwigepolder. De resultaten worden momenteel verwerkt in een digitale belevingsatlas die tot doel heeft inzicht te bieden in de ruimtelijke kenmerken en kwaliteit van gebieden rond de zeedijken en de gebiedsbeleving. Deze atlas dient als kennisbron die kan worden geraadpleegd in het kader van dijkversterking, natuurontwikkelingsprojecten en onderzoeksprojecten.

REFERENTIES

CBS (2021). Centraal Bureau voor de Statistiek. Regionale kerncijfers Nederland. Beschikbaar via: <https://opendata.cbs.nl/>.

Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of environmental psychology*, 31(3), 207-230.

Myatt, L. B., Scrimshaw, M. D., & Lester, J. N. (2003). Public perceptions and attitudes towards an established managed realignment scheme: Orplands, Essex, UK. *Journal of Environmental Management*, 68(2), 173-181.

van der Molen, P. (2011). Ruimtelijke Kwaliteit voor toen, nu en later. *Vakblad Natuur, Bos en Landschap*, 30-33.

VERANTWOORDING

De Zeeland-brede en lokale vragenlijsten voor de Hedwigepolder zijn uitgevoerd in het kader van het onderzoek 'Living Labs in the Dutch Delta Hedwige-Prosperpolder' dat subsidie ontvangt van het Nederlands Instituut voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA en diverse publieke en private partners binnen het Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat NKWK.

De lokale vragenlijsten in Kloosterzande zijn uitgevoerd in het kader van project 'Projectplan Monitoring en onderzoek Perkpolder – Fase 2 (2019-2024)', de vragenlijsten in Sint Philipsland zijn uitgevoerd in het kader van project 'Projectplan Monitoring en onderzoek getijdeherstel Rammegors – Fase 2 (2019-2024)'. Beide projecten worden uitgevoerd in opdracht van Rijkswaterstaat.

De lokale vragenlijsten zijn uitgevoerd door HZ studenten van de master-opleiding River Delta Development, studiejaar 2021-2022. We danken Koen de Reus, Tom Hoogenboom, Joppe Schram, Femke de Groot, Merhawi Arefaine Habte en Robin van Schaik voor het verzamelen en structureren van de data en initiële analyses.

COLOFON

Een studie naar de maatschappelijke beleving van en gedachten over de herinrichting van de Hertogin Hedwigepolder, Perkpolder en Het Rammegors.

Middelburg, december 2022 | hz.nl

Auteurs

dr. ir. T. Terpstra (t.terpstra@hz.nl),
ir. V. Bax, dr. J.M. Buijs en
dr. W. van de Lageweg

Grafische vormgeving

Janca Huysmans | graphicjam.nl

Betrokken lectoraten

Resilient Deltas
Building with Nature

Fotografie

AV-dienst HZ University of Applied Sciences
E. Paree